

PREFAȚĂ

Piesele lui Mihai Ispirescu, o altfel de mărturisire

Primul text de teatru cu care a ieșit în lume Mihai Ispirescu este *Trăsura la scară*. A avut noroc de o regie inspirată – Dan Micu –, și de un teatru – Nottara –, pe atunci – anul 1983 – condus încă de Horia Lovinescu care a girat cu prestigiul lui acest debut. Piesa recomanda un dramaturg înzestrat și pe deasupra foarte curajos.

Era momentul când teatrul devenise supapa prin care sufocarea din societatea abuzată de o dictatură din ce în ce mai feroce încerca să respire. Se jucau piese pline de aluzii la adresa unei realități al cărei adevăr era altfel interzis. Se născuse așa zisul teatru esopic, autorii încercând să încifreze mesajul iar regizorii să-l livreze făcând cu ochiul la public în formule parabolice voit ambigui, greu atacabile de cenzură.

Asta făcea și Ispirescu în *Trăsura la scară*, optând pentru o metaforă cu încărcătură poetică și fior tragic, respectiv o trăsură cernită care bântuie ca un coșmar viața personajului principal. Amenințarea cu sfârșitul prematur e pusă în relație cu existența fără sens a personajelor dintr-un birou simbolizând întreaga societate în care se consumă lupta mărunță, meschină, pentru putere a împricinaților. În centrul atenției, Boiangiu, un funcționar

șters, umil și umilit care după o viață searbădă, slugărind o cauză fără conținut e debarcat pe scara de serviciu. *De ce? de treizeci de ani servesc mișcarea... tocmai acum când e mai dinamică?* se întreabă eroul lui Ispirescu formulând sloganard absurdul existenței asemenea atâtor alți oameni ai fostului regim folosiți și aruncați la coșul istoriei, mințiți ca și el cu povești despre viitor. *De ce nene Angheluță?* zicea și strămoșul lui povestit nouă de Caragiale certificând factura tragi-comică a acestui personaj de extracție gogoliană. Boiangiu e produsul propagandei de partid atotbiruitoare în acel deceniu 80, numit *satanic* de Mircea Zăciu, coloana a 5-a a ofensivei comuniste, născând monștri precum acest personaj funest. Ascensiunea lui inversă propusă de autor printr-o metaforă terifiantă, de la biroul 4 spre exit, e imaginea însăși a societății care se scufunda tot mai mult într-un marasm ireversibil. El are soarta tuturor mâncătorilor de câlți, al demagogilor orbiți de propaganda despre omul nou din a cărei limbă de lemn și de gesturi Mihai Ispirescu preia clișeele cele mai răspândite. (*Totul e să te cufunzi în procesul muncii*). E imaginată astfel pe scenă o lume redusă la schemele devitalizante, recognoscibilă pentru cei care au trăit-o, elocventă pentru ceea ce mai apoi s-a numit univers concentraționar oprimant. Ca exponent al acesteia, Boiangiu e un aliaj straniu de ferocitate și candoare care îi adâncește tragismul prin poezia de clovn trist pe care o degajă, fiind parcă descins dintr-un circ în care iluzionistul e victima propriilor trucuri.

Acest amestec de poezie cu elemente de realitate vegheat de spiritul satiric al autorului va fi de altfel marca teatrului lui Ispirescu consacrat prezentării unei lumi, în aparență comică dar în același timp tragică prin absurdul ei. O alienare perfectă demnă de Eugène Ionesco cu ecouri de limbaj mazilian (*Alaltăieri am*

simțit vidul vieții), Teodor Mazilu fiind la vremea aceea maestrul paradoxurilor deduse din condiția schizoidă a vieții într-un regim care obliga la dedublare. Dincolo de cuvintele bolmojite aiuristic răzbate țcănitul egal al mașinilor de scris măsurând în cifre și rapoarte viața oamenilor. Un cadran al unui ceas fără suflu veghează la scurgerea timpului anunțând ora fatală, când călătoria se va fi sfârșit. Din timp în timp o siluetă gârbovită traversează încăperea măsurând timpul irosit. Simbolică e și secretara care-l însoțește pe Boiangiu din birou în birou ca un gardian pe drumul degradării cu trimitere la omniprezența securitate.

Cântărite cu grijă toate aceste mijloace cu efect teatral garantat au făcut din această piesă de debut promisiunea succeselor viitoare.

Trăsura la scară creează totodată personajul-prototip pe care îl vom regăsi și în următoarele piese ale lui Mihai Ispirescu, în hainele lui Stroescu sau Berzea din *Aprilie, dimineața* de pildă, unde autorul a construit literar vorbind o altă metaforă a încremenirii, un cadru suprarealist cu elemente de referință sugestive pentru realitatea din care s-a inspirat.

Aprilie, dimineața sau *Într-o dimineață* cum a figurat pe afiș la solicitarea cenzurii (pentru a nu se confunda cu data tezilor leniniste) e următoarea piesă care a avut premiera tot la *Nottara* în regia aceluiași Dan Micu tot mai familiarizat cu lumea dramaturgiei lui Ispirescu. Noua lucrare pare o continuare a celeilalte, de la cadru la personaje. Noutatea absolută e introducerea de la început a unui personaj imaginar, ireal, născut din cifrele false raportate de funcționarii care asemeni celor din *Trăsura la scară* supraviețuiesc claustrați într-un birou fără ferestre. Ispirescu face acum un pas spre Beckett, spre lumea fără ieșire din piesele sale căreia autorul îi fixează, însă,

o identitate fără echivoc. În disputa dintre Nenăscut și Berza & comp, respectiv funcționarii de la registratură, necunoscutul, un extraterestru ieșit din cifrele măsluite ale rapoartelor despre omul nou joacă un rol de provocator. Poate fi imaginea ideală a schimbării, dar poate fi și instanța justițiară care revendică adevărul despre raportările mincinoase. Cum credeți că putea trece de cenzură această ipoteză? Așa încât Ispirescu a fost îndemnat să încline balanța în favoarea binelui care învinge, și să facă din Nenăscut un Făt Frumos care în luptă cu pleava societății la care începuseră să latre și câinii roșii de la *Scânteia* (ziarul partidului) mimând spiritul autocritic, iese triumfător. Ca să poată fi jucat textul a suferit această mutilare care i-a îndulcit esența critică, ciuntind mesajul acestei comedii negre care ar fi putut – prin semnarea acestei situații absurde – să sugereze o posibilă revoltă a conștiințelor ultragiutate la adresa minciunii generalizate.

Din punct de vedere al construcției dramatice textul e mult mai bogat, însă, autorul câștigând în capacitatea de a aprofunda relațiile dintre personaje la nivel comportamental și al caracteristicilor de limbaj, e și mai spectaculos. Chermeza populară pregătită pentru integrarea noului venit ca și ședințele proverbiale după tipicul vremurilor sunt speculate de autor pentru a evidenția clișee sociale și automatismele alienante, față de care își dezlanțuie verva comică.

Lumea de fanteze a lui Mihai Ispirescu se complineste cu alte și alte imagini și stratageme în piesele scrise după 1989. De astă dată la trecut. Obsedant acesta nu-i dă pace autorului care reînvie à rebour situații și personaje obligându-le să se reinventeze. Din nou modelele din realitate sunt suverane. Simțind pulsul prezentului cu manifestările lui inerțiale Mihai Ispirescu alege să privească înapoi mai degrabă cu înțelegere decât cu mânie, dar prin

prisma lecției mistificării adânc înrădăcinate în societate. Acolo își redescoperă personajele al căror destin îl urmărește dincoace de Cortina de Fier și Revoluție, care nu putea schimba peste noapte mentalitățile.

Petrecere într-un pian cu coadă e cea mai elocventă lucrare a sa în acest sens, din care răzbate și un adânc sentiment al ratării personale. La nivel uman lucrurile par explicabile, din punct de vedere istoric însă personajele care se regăsesc în cârciuma aleasă de autor să reprezinte trecutul nu sunt niște supraviețuitori, ci doar nostalgici trecuți într-o altă lume, mai bună poate de unde își judecă acum trecutul, retrăindu-l. Relicve sau doar spectre ieșite din cutia unui pian cu coadă peste care nu s-a pus capacul la timp, acestea recompun imaginea unei lumi de care nu se pot despărți râzând. E lumea dar și viața lor. Protagonistul, un actor, maestru prin definiție al transfigurărilor nu-și poate depăși condiția, nici în relație cu părinții care accentuează viziunea paseistă a piesei. Mai puțin caustic ca în satirele anterioare, Ispirescu rămâne însă fidel procedurii prin care realitatea e îmbibată cu proiecții fantastice de sorginte poetică. Intruziunile diurne de natură să pigmenteze cu referințe cotidiene de limbaj mai ales acțiunea și personajele produc aceleași efecte ilare, determinându-ne să-l considerăm pe Mihai Ispirescu un autor comic pendulând între ironie și sarcasm dar și un poet al cotidianului care dă valoare simbolică inventarului diurn înconjurător.

Încercarea de reconciliere cu trecutul a personajelor sale mai face o tentativă în piesa *Arșița și viscolul*. Alegând drept protagonist un reprezentant al profitorilor fostului regim, autorul purcede aici însă la un adevărat rechizitoriu, o judecată de apoi, pe care i-o aplică eroului victimele acțiunilor sale trecute. Vedenii, coșmare îi fac viața iad și-i provoacă o furtună de nesomn și bâiguială, un fel de conștiință vinovată dacă un fost potentat

comunist de teapa lui, acum decăzut din poziții, poate avea conștiință.

Teatral vorbind confruntarea la masa spectrelor dă fior tragic evocărilor prin care personaje generice Moșul, Bărbatul, Îngerul amintesc faptele abominabile de care s-ar face vinovat și pe care autorul le detaliază într-un excurs istoric obligatoriu. Obsedat de un dosar care i se pregătește cel ajuns la subsolul vieții odată cu evacuarea nu doar din prim planul societății dar și din locuința ocupată pe nedrept e bântuit tragic de întrupări ale trecutului precum odinioară regii vinovați de crime și trădări. Prin scenă se perindă revendicatorii adevărului iar vorbele lor fac un inventar al acelor fapte reprobabile guvernate de un regim totalitar, inuman și criminal. Forțarea colectivizării și fuga în munți, închisorile, exproprierea, interzicerea credinței, sunt amintiri care tulbură acum mințile celor urmăriți cu pedeapsa de dincolo de mormânt. Scrisă în 1993 într-o perioadă confuză plină de mistificări, piesa avea la îndemână comparația cu realități încă proaspete în mintea oamenilor dar și cu nașterea unei alte clase de parveniți despre care Alexe, personajul central simțindu-se amenințat (*Ești pe listă*) conchide dezabuzat (*revoluționarii ăștia noi, ne-au întrecut pe noi foștii. ...Câți n-au făcut și au dres. Uite-i din nou în frunte*). O faună la ordinea zilei compusă din mafioți, șmenari și femei ușoare, populează acum scena.

Din acest punct de vedere, Mihai Ispirescu își revendică fără echivoc din nou un loc la masa dramaturgiei de actualitate.

În același spirit tragi-comic propriu scrisului său, autorul își instrumentează critica din perspectiva finalului dramatic al eroului cu mințile rătăcite. Cele două fețe ale monedei conviețuiesc prin intermediul unor personaje

îngroșate caricatural venind dintr-o lume a păcatului ridicat la rang de lege care-și așteaptă judecata și pedeapsa.

După răsturnarea de regim din 1989 mulți autori tineri de aici sau de aiurea s-au aplecat asupra subiectului încercând să deslușească în realitățile trecutului vinovății și vinovați. Neavând atuuul celor care au trăit istoria în toată tragică ei concretețe, cei mai mulți ne-au livrat însă imagini confecționate, de folclor. Dincolo de faptul că Mihai Ispirescu aparține el însuși acestei istorii, dramaturgul face parte dintre autorii care înainte ca și după comunism a încercat să-i explice resorturile, alienarea și degradarea la nivelul umanului. Personajele sale vin dintr-o lume alterată moral, colcăind de fantome ale trecutului care încearcă să-și spele obrazul prin ridicole cosmetizări de fațadă. *Petrecerea într-un pian cu coadă și Arșița și viscolul* mai ales sunt inspirate din remușcările pe care le-au trăit mulți dintre protagoniștii vechiului regim dar și din mascarada adaptărilor forțate pe care au pus-o în scenă farseorii de profesie.

În pandant cu admirabilul său jurnal *Divina mea comedie*, piesele lui Mihai Ispirescu sunt în același timp o altfel de mărturisire. Despre o lume și o istorie în care și-a dus cu demnitate crucea. Ca mulți alții din această țară.

Doina Papp

CUPRINS

PREFAȚĂ	5
TRĂSURA LA SCARĂ	13
APRILIE, DIMINEAȚA	75
ARȘIȚA ȘI VISCOLUL	149
PETRECERE ÎNTR-UN PIAN CU COADĂ	221
MAGNIFICUL	291
BĂRBAȚII MINT MAI MULT, FEMEILE MAI BINE sau SABIA SAMURAIULUI	359
POSTFAȚĂ	383
MIHAI ISPIRESCU – SCRITOR	385